

ירושלמי חגיגה: ר"מ הוה יתיב דרש בבית מדרשא דטיבריה עבר אלישע רביה רכיב על סוסייא ביום שובתא אתון ואמרון ליה הא רבך לבר, פסק ליה מן דרשה ונפק לגביה א"ל מה הויתה דרש יומא דין א"ל... אמר ליה ומה הויתה דריש תוכן א"ל טוב אחרית דבר מראשיתו אמר ליה ומה פתחת ביה א"ל לאדם שהוליד בנים בנערותו ומתו ובזקנותו ונתקיימו הוי טוב אחרית דבר מראשיתו, לאדם שעשה סחורה בילדותו והפסיד ובזקנותו ונשתכר הוי טוב אחרית דבר מראשיתו, לאדם שלמד תורה בנערותו ושכחה ובזקנותו וקיימה הוי טוב אחרית דבר מראשיתו, אמר ווי דמוכדין ולא משכחין עקיבה רבך לא הוה דרש כן אלא טוב אחרית דבר מראשיתו בזמן שהוא טוב מראשיתו.

ובי היה המעשה אבויא אבא מגדולי ירושלם היה ביום שבא למוהליני קרא לכל גדולי ירושלם והושיבן בבית אחד ולר' אליעז' ולר' יהושע בבית אחר מן דאכלון ושתון שרון מטפחין ומרקדקין א"ר ליעזר לר' יהושע עד דאינון עסיקין בדידון נעסוק אנן בדידן וישבו ונתעסקו בדברי תורה מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים וירדה אש מן השמים והקיפה אותם אמר להן אבויא רבותי מה באתם לשרוף את ביתי עלי אמרו לו חס ושלום אלא יושבין היינו וחזרין בדברי תור' מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים והיו הדברים שמיחים כנתינתן מסיני והית' האש מלחכ' אותן כלחיתכן מסיני ועיקר נתינתן מסיני לא ניתנו אלא באש וההר בוער באש עד לב השמים אמ' להן אבויא אבא רבותי אם כך היא כוחה של תורה אם נתקיים לי בן הזה לתורה אני מפרישו לפי שלא היתה כוונתו לשם שמים לפיכך לא נתקיימו באותו האיש.

ב"מ פה: כי הוו מינצו רבי חנינא ורבי חייא, א"ל רבי חנינא לרבי חייא בהדי דידי קא מינצית? ח"ו אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפילפולי א"ל רבי חייא לרבי חנינא: בהדי דידי קא מינצית? דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל. מאי עבידנא, אזלינא ושדינא כיתנא, וגדילנא נישבי, וציידינא טבי ומאכילנא בשרייהו ליתמי, ואריכנא מגילתא וכתבנא חמשה חומשי, וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי, ומתנינא שיתא ינוקי שיתא סדרי, ואמרנא להו: עד דהדרנא ואתינא- אקרו אהדדי ואתנו אהדדי, ועבדי לה לתורה דלא תשתכח מישראל. היינו דאמר רבי: כמה גדולים מעשי חייא.

מהרש"א חידושי אגדות: ואמר מאי עבידנא אזלינא ושדינא כתנא כו' שכל מעשה הזה לתורה הוא בתחלה לש"ש ולא היה בו שום שתוף ד"א וכוונה אחרת שלא לש"ש, כי אלו קנה בהמה לעורה היה בו מצד המוכר שיתוף ד"א, אבל מתחלת גידול הכתנא היה לשם תורה ולמצוה כדמסיים ומאכילנא לבשרייהו ליתמי ואריכנא מגילתא כו' עד דאתינא אקרו ואתנו אהדדי כו' שכל אחד נעשה לומד ומלמד שהוא מעלה העליונה בתורה וע"י זה לא תשתכח תורה מישראל.

דברים יז: ויהי כשבתו על כפסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הפהגים: ויהי עמו וקרא בו כל מי חזיו למען ילמד ליראה את ידוד אלקיו לשמר את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה לעשתם: לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים על ממלכתו הוא וקניו בקרב ישראל:

העמק דבר ונראה עוד בכונת מלפני הכהנים הלויים... ונראה דבזה נכלל שיהיו הכותבים והעוסקים בזה גדולי ישראל ותהי' בזה קדושה יתירה. למען תהי קריאת המלך בה מועיל כל הכתוב הלאה במקרא הסמוך. וזהו משמעות על ספר מלפני הכהנים... וכמעשה דר"ח בפ' הפועלים דהוי עביד מילי יתירא לקדושת החומשים כדי שיפעלו ביותר בלב התינוקות. וכן המצוה במלך:

העמק דבר שמות יט ב ויסעו מרפידים וגו'. כ"ז מיותר. ומש"ה תניא במכילתא מה ביאתן למדבר סיני ע"מ לקבל תורה כך נסיעתן מרפידים ע"ד לקבל תורה. ועדיין יש להבין מאי נ"מ בזה שנסעו מרפידים ע"מ. כ. אלא מכאן יש ללמוד דכל דבר שבקדושה מה שהאדם מכין עצמו יותר לזה חל עליו יותר ההכשר לזה. וראיה מהא דאיתא פ' הפועלים גדולים מעשה חייא. דגדיל נישבי וציייד טביא ומאריך מגילתא לינוקי. ולכאורה כ"ז טורח בכדי והרי לקדושת המגילות סגי לקנות עורות מן השוק ולעבדן לשמה. אלא משום שרצה ר"ח להגדיל כח קדושת המגילות כדי שיהא בכחן לפעול בלב התינוקות בשפע יתירה. ע"כ הוחיל להקדיש פעולותיו לשם קדושה הרבה לפני השעה ההכרחית ע"פ דין שהוא העבוד. ולמד ר"ח ממקרא זה שהתחילו להכין עצמם לקבלת התורה מתחילת נסיעה מרפידים כדי שיהיו מוכשרים יותר למעמד הנבחר הלזה.

ספורנו לח כא משכן העדות. ספר מעלות זה המשכן שבשכילים היה ראוי להיות נצחי ושלא ליפול ביד אויבים. ראשונה, שהיה משכן העדות, שהיו בו לוחות העדות. ב', אשר פקד על פי משה. ג', שהיתה עבודת הלויים ביד איתמר, כי אמנם משמרת כל חלקי המשכן ביד איתמר היתה. ד', ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה, שהיו ראשי אומני מלאכת המשכן וכליו, מיוחסים וצדיקים שבדור, ובכן שרתה שכינה במעשי ידיהם ולא נפל ביד אויבים. אבל מקדש שלמה שהיו עובדי המלאכה בו מצור, אף על פי ששרתה בו שכינה נפסדו חלקיו, והוצרך לחזק את בדיק הבית ונפל בסוף הכל ביד אויבים. אבל בית שני שלא היה בו גם אחד מכל אלה התנאים לא שרתה בו שכינה ונפל ביד אויבים, כי אמנם בית שני לא היה משכן העדות, שלא היו בו לוחות העדות, ולא פוקד כי אם על פי כורש ולא היו שם בני לוי, כמו שהעיד עזרא באמרו ואבינה בעם ובכהנים, ומכני לוי לא מצאתי שם ומן המתעסקים בבנינו היו צידונים וצורים, כמבואר בספר עזרא:

חולין דף ז עמוד א רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויון, פגע ביה בגינאי נהרא, אמר ליה: גינאי, חלוק לי מימך ואעבור בך, אמר ליה: אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה, אני ודאי עושה אמר ליה: אם אי אתה חולק, גזורני עליך שלא יעברו בך מים לעולם, חלק ליה.

שם משמאל כי תצא: ונראה דבאה להורות מעלת הראשית, אשר מזה יובן ענין בן סורר ומורה, שכל זמנו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים הראשונים שבא לכלל עונשין, והוא הראשית של ימי חייו, והכל נמשך אחר הראשית. וכמו טעם הבכור הנוטל פי שנים, כי כל אחיו הבאים אחריו הכל נמשך אחריו, וכאילו הוא הי' סיבה להם, ע"כ נוטל פי שנים. וכן זה הענין בבן סורר ומורה, באשר הראשית שלו מקולקלת הכל נמשך אחר הראשית ונהרג על שם סופו, כי חשבינן רשעתו שבסופו כאילו היתה בפועל בתחילתו... מאחר שהתחיל בו הקלקול, ובודאי יבוא לכך שיתחייב מיתת ב"ד באשר הקלקול הוא בראשית ימיו כנ"ל, שוב הו"ל כאילו כבר בא עליו החיוב, ולזה מורה מצות הבכורה ליתן לו פי שנים: וזה לימוד גדול לכל אדם להשגיח היטב על הראשית שלו, ראשית בואו לכלל מצוות בהיותו בן י"ג, וכן בהיותו אדם שלם ע"י הנשואין, אז מתחילה תקופה חדשה שישגיח היטב על ראשית שנתתיו אז. וכן בכל שנה ראשית השנה ר"ה יוה"כ וסוכות, שיהי' בתשובה ודביקות, וימשך אחר זה כל השנה כולה. וכן בכל יום, ראשית היום, עומדין משנתן שחרית לחטוף את המצות, כי הזריזות במצוות שחרית מושכת אחרי' את כל היום כולו:

רש"י דברים כא יא: לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור אבל אם נשאה סופו להיות שונאה שנאמר אחריו כי תהיינן לאיש וגו' וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה לכך נסמכו פרשיות הללו.

בראשית ד: ניסח לו למך שמי נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה: ופלד עדה את יבל הוא הנה אבי ישב אהל ומקנה: ושם אָחיו יובל הוא הנה אבי קל תפיש כנור ועוגב: וצלה גם הוא וצלה את תובל קין לטש כל חרש נחשת וכרזל נאחות תובל קין נעמה: **רש"י:** תובל קין- תובל אומנתו של קין. תובל לשון תבלין תיבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרוצחים: נעמה- היא אשתו של נח.

בראשית ה: (כט) ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אכרָה יָדָד: **רש"י:** זה ינחמנו- יניח ממנו את עצבון ידינו עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה והוא הכין להם.

שלה"ק: אין לומר כי אין לברך ברכת קידוש השם, כי אולי יחזור המעליל ויפטרנו, וכמו שכתב אבודרהם במצות עשה ושפטתם צדק דאין מברכין אולי מחלי אהדדי ומיעקר העשה. זה אינו שייך למצות קידוש השם, דאטו אם יעשה לו הקדוש ברוך הוא נס וינצל כמו שניצולו דניאל וחבריו אטו לא קיים מצות ונקדשתי, כי תיכף כשמסר גופו להריגה קידוש השם בתוך בני ישראל:

ירושלמי ברכות: א"ר חייא רובא אנא מן יומי לא כוונית אלא חד זמן בעי מכוונה והרהרית בלבי ואמרית מאן עליל קומי מלכא קדמי ארקבסה אי ריש גלותא. שמואל אמר אנא מנית אפרוחיא. רבי בון בר חייא אמר אנא מנית דימוסיא. א"ר מתניה אנא מחזק טיבו לראשי דכד הוה מטי מודים הוא כרע מגרמיה:

בבא מציעא דף פה עמוד ב אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי, יומא חד ריש ירחא הוה, נגה ליה ולא אתא. אמר ליה: מאי טעמא נגה ליה למר? א"ל אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידיה ומצלי, ומגנינא ליה. וכן ליצחק, וכן ליעקב. ולוקמינהו בהדי הדדי! סברי: תקפי ברחמי, ומייתי ליה למשיח בלא זמניה. א"ל ויש דוגמתן בעולם הזה? אמר ליה: איכא, רבי חייא ובניו. גזר רבי תעניתא, אחתינהו לרבי חייא ובניו. אמר משיח הרוח ונשבה זיקא, אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא, כי מטא למימר מחיה המתים רגש עלמא. אמרי ברקיעא: מאן גלי רזיא בעלמא? - אמרי: אליהו. אתיהוה לאליהו, מחיהוהו שתין פולסי דנורא. אתא אידמי להו כדובא דנורא, על ביניהו וטרדינהו.

פרי צדיק קונטרס עמלה של תורה: על דרך שאמרו בירושלמי פרק היה קורא (ברכות פ"ב ה"ד) מחזיקנא טיבותא לרישא דכי מטי מודים כרע מנפשי. כי חיות כל האיברים מהלב כמו שכתוב כי ממנו תוצאות חיים ותפלה הוא עבודה שכלב וכשכל חיות לבבו בדיבורים שאומר כל איברי המעשה נמשכים ממילא אחר הלב וכשמגיע למודים שלבו מוכנע בהודיה להשם יתברך על רוב רחמיו וחסדיו עמו הראש נכפף מעצמו להשתחוות לו יתברך ואין צריך לפעולה וכוונת עשייה. ועל כן אחר עמלו בפה ולב אין צריך עוד לסוף המעשה עמל והשתדלות רק השתדלותו בפה ולב מביא לידי מעשה מעצמו.

מהשבות תרוץ כ: מחזיקנא טיבותא לרישא דכי מטי מודים כרע מנפשיה. שלא היה צריך לכוין לכרוע ולעשות פעולת הכריעה בראש מצד רצונו. רק שכל כך היה מכוון בתפילה כעומד לפני המלך עד שממילא כשהגיע להודאה היה הראש נכפף ונכרע מעצמו מפני פחד ה' שהיה נופל עליו אז.

צדקת הצדיק רט: בעת התפילה ביותר הדמיונות גוברים באדם וזהו עיון תפילה שאין אדם ניצול בכל יום (ב"ב קס"ד ע"ב). והתוס' והר"ן בראש השנה הביאו על זה הירושלמי דפרק היה קורא אנא מן יומא לא כוונית וכו' כפשטיה. ובאמת על אנשים גדולים כאלה רחוק מלשמוע זה בפרט ר' חייא דאמרו עליו שאמר משיח הרוח נשיב זיקא וכו': ויש לפרש לא כוונית לא הוצרך דכוונת הלב שייך בבעל דמיון ומחשבות שהלשון משולח לדבר אף שלבו כל עמו וצריך לכוין לבו. והוא לא הוצרך מעולם לזה שמעולם לא היה במחשבתו דבר אחר רק השם יתברך נוכח עיניו ולא היה מדבר אלא כמדבר לפני המלך מלכי המלכים לעולם.